

ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗУМІННЯ ЇЇ СУТНОСТІ

Мацегора Анастасія Олександрівна
студент-спеціаліст юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: matsegora89@mail.ru

Ключові слова: політична опозиція, парламентська опозиція, ознаки політичної опозиції, альтернативна політика, конструктивність.

Політична опозиція є невід'ємним елементом демократії. Важливе значення для правильного розуміння її сутності має визначення її ознак. Відсутність законодавчого регулювання статусу вказаного інституту в Україні спонукає до активного розгляду питань, пов'язаних з політичною опозицією в науковій літературі. Не є винятком й питання стосовно ознак політичної опозиції.

Необхідно зазначити, що поняття політичної опозиції охоплює більш широке предметне поле, ніж поняття опозиції парламентської. Якщо парламентська опозиція існує на рівні фракцій, то політична, крім фракцій, включає партійні структури поза парламентом, інші рухи та об'єднання, що виступають проти офіційного курсу держави або конкретних політичних діячів. Політична та парламентська опозиції є різними формами існування опозиції [6;4]. Тому доцільніше буде звернути увагу на визначення ознак саме парламентської опозиції.

Так, на думку І. Жданова ключовими ознаками опозиції є альтернативна політика відносно діючої влади [4]. Безперечно, це дуже важлива, та не єдина ознака парламентської опозиції.

На думку Л.М. Мусіної, першою ознакою політичної опозиції є її організаційна структура [7]. Дозволимо собі не погодитися із таким поглядом, оскільки ми вважаємо, що не можливо надати якійсь одній ознаці статусу першої й найважливішої. Саме сукупність усіх ознак й утворює інститут політичної опозиції. Тому організаційна структура є таким же важливим моментом для опозиційної діяльності, як і наявність альтернативної політики.

Як ознаку політичної опозиції вчені виокремлюють конструктивність її діяльності [1]. Та, ми вважаємо, що це не є однією з ознак опозиції. Конструктивність — це оцінка діяльності опозиції, її ефективності й, аж ніяк, не ознака, оскільки парламентська опозиція може бути неконструктивною, що й є найголовнішою проблемою її діяльності.

Необхідно також відмітити, що наявність тих чи інших ознак може різнитися в залежності від виду парламентської опозиції. Так, за ставленням до системи влади опозиція поділяється на системну та поза системну; за характером вимог на: радикальну, помірковану й лояльну; за місцем у спектрі політичних сил (за змістом діяльності): на ліву,

праву, центристську, тощо. Для системної опозиції характерне сприйняття влади і провладної більшості як конкурента, тобто виникає стан конструктивного опанування влади. Тоді як для позасистемної опозиції — як ворога, що створює стан протистояння. Взагалі, найпоширеніше пояснення їх відмінності полягає в тому, що системна опозиція поділяє основні цінності, принципи та цілі існуючої політичної системи, але при цьому заперечує методи здійснення політики. Позасистемна — протистоїть основним принципам існуючої політичної системи, виступає за радикальну зміну політичного режиму. Поміrkована опозиція також заслуговує на оцінку конструктивної, з огляду на те, що застосовує переважно методи парламентського тиску, вдається до «політичних торгів» з принципових питань. Радикальна («жорстка») опозиція застосовує як парламентські, так і позапарламентські методи тиску та, як правило, відкидає будь-які компроміси з діючою владою. В літературі, окрім поділу на радикальну, поміrkовану та лояльну, також застосовують практично ідентичне виділення лояльної, напівлояльної та нелояльної (непримиренної) опозиції, які загалом різняться рівнем своєї терпимості по відношенню до дій влади. Критерієм, за яким поводитися така класифікація, є ставлення опозиції до легальних засобів досягнення політичної влади та відстоювання своїх інтересів, тобто, чи визнають вони їх достатніми, або ж вважають за необхідні використання нелегальних засобів (заборонених чи протизаконних) [3; 12-13].

Тож, серед ознак **нелояльної** опозиції можна виділити наступне:

нелояльна опозиція не визнає авторитет партій та політичних об'єднань, що отримали владу в результаті підтримки електорату. Вона вважає умови участі у виборах нерівними, результати сфальсифікованими. Типовою для нелояльної опозиції є відмова від участі у виборах як санкціонованих ворожим режимом;

нелояльна опозиція допускає можливість масового тиску на владу, свідомого перешкоджання ефективному функціонуванню уряду;

її вирізняють ті засоби, які вони готові використовувати задля дискредитації своїх політичних опонентів. Звичайно, критика своїх опонентів є характерною для більшості політиків та учасників політичного процесу. Втім, закиди з боку непримиренної опозиції вирізняються необґрунтованістю, скандальністю, тотальністю. До числа партій, рухів та організацій, що складають непримиренну опозицію, належать ті, які чітко й недвозначно відкидають можливість подальшого існування наявної політичної системи. До їх числа апріорі мають бути віднесені сепаратистські рухи, ідеологічні течії на кшталт анархістів, які відкидають авторитет будь-якої влади.

Напівлояльна опозиція не має чітких меж дії, оскільки може займати позиції від неприйняття існуючого режиму і прагнення (хоча можливо і не такого безоглядного та радикального як непримиренна) змінити його і до принципової згоди з основними його стратегічними принципами за наявності певних розходжень тактичного характеру. Проте головною їх рисою, все ж, вважають неохильність до радикальної трансформації чи руйнування існуючої політичної системи, готовність співробітничати з нею і прагнення введення до урядових структур своїх представників [2; 111-112].

Стосовно **лояльної** опозиції, то Х.Лінц виділяє наступні її головні характеристики:

-безумовне та підтверджене публічним чином зобов'язання боротися за владу тільки за посередництва виборів й безумовна готовність віддати її іншим політичним силам, що дали подібне ж зобов'язання;

-ясна й безкомпромісна відмова від застосування насилля для досягнення чи збереження влади, за винятком тих випадків, коли це допускається законом;

-відмова від будь-яких звернень до збройних сил з антиконституційними закликами щодо їх насильницького втручання в політику;

-безумовна відмова від фразеології насилля для мобілізації прихильників з метою захоплення влади, утримання її поза рамками конституційного мандату, від знищення опонентів;

-зобов'язання брати участь у політичному процесі, у виборах та парламентській діяльності, не висуваючи вимог, що виходять за межі гарантій громадянських свобод у відкритому демократичному процесі;

-принципова готовність взяти відповідальність за стан управління державою, стати складовою парламентської більшості, якщо не має альтернативи партіям, що підтримують систему, а також готовність брати участь в уряді, навіть якщо останній може зазнати кризи;

-готовність об'єднатися з опонентами, які хоча й є ідеологічно далекими, проте готові сприяти виживанню існуючого демократичного ладу;

-відмова від підтримки нелояльної опозиції та зносин з нею, якщо вони здійснюються в обмін на терпимість до її антидемократичної діяльності, чітке розмежування між «системними» та «антисистемними» силами;

-готовність оголосити незаконною та нелегітимною будь-яку діяльність опозиції, чи збройних сил, спрямовану на повалення законного уряду;

-принципова установка на зниження політичної ролі нейтральних центрів влади, не пов'язаних безпосередньо з електоральним процесом (монархічної влади, судових органів, збройних сил і т.ін.) [8; 28-37].

Проаналізувавши вище наведене, можна зробити наступні висновки.

По-перше, політична опозиція має ряд загальних ознак. До них належать:

наявність альтернативної політики;

критика діяльності діючої державної влади;

організаційна структурованість;

прагнення прийти до влади за допомогою легальних чи нелегальних засобів.

По-друге, політична опозиція може набувати й інших специфічних ознак, за допомогою яких її можна віднести до певного виду як лояльну, нелояльну, тощо.

Література:

1. Барабанов М.В. партии и многопартийность современной России: возникновение, основные тенденции развития.—2011.—<http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-teoriya-politiki/politicheskaya-literatura-fenomene.html>
2. Бондар С.С. Політична опозиція: інтерпретація поняття та місця в політичному процесі// Грні.—2007.— №6—С.110-113
3. Гаврилов Г. Модели политической оппозиции: теоретико-методологический анализ. — Екатеринбург, 2003, — 153с.
4. Жданов И. Признаки оппозиции — это альтернативная политика по отношению к власти. — Радио «ЭРА». — <http://versii.com/news/240356/>
5. Жук Н.А. Парламент, Президент, уряд: через взаємостримування до рівноваги. Монографія.—Х.: Харків юридичний, 2007.—320с.
6. Інформаційно-аналітичне дослідження «Статус опозиції: вітчизняний та зарубіжний досвід, рекомендації». — Лабораторія законодавчих ініціатив — 34с.
7. Мусина Л.М. Политическая оппозиция в постсоветской России: этапы и особенности становления.—Автореферат на диссертация канд.полит.наук.—2005.—<http://www.dissercat.com/content/politicheskaya-oppozitsiya-v-postsovetsoi-rossii-etapy-i-osobennosti-stanovleniya#>
8. Линц Х. Крушение демократических режимов: кризис, разрушение и восстановление равновесия // Проблемы Восточной Европы.— № 39-40.— Вашингтон, 1993.

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Жук Наталія Анатоліївна.